

ontwerp-Veenweideprogramma 2021-2030

Foarút mei de Fryske Feangreiden

oktober 2020

We wonen er, we werken er, we recreëren er. Het veenweidegebied is een belangrijk gebied in Fryslân. Het is een gebied vol kansen, prachtige natuur, een vitale landbouw en trotse inwoners. Dat willen we zo houden! Het ontwerp-Veenweideprogramma 2021 – 2030 beschrijft de uitdagingen waar het gebied mee te maken krijgt. Ook staat in dit programma hoe we met die uitdagingen omgaan. Zodat het Friese veenweidegebied ook in de toekomst aantrekkelijk en leefbaar blijft.

Bodemdaling en gevolgen

In grote delen van Fryslân zit veen in de bodem. Het Friese veenweidegebied is zo'n 89.000 hectare groot. Dit gebied staat onder druk. Om het veenweidegebied geschikt te maken voor landbouw en bewoning, wordt het ontwaterd. Maar door deze ontwatering komt er zuurstof bij het veen. Daardoor breekt het veen langzaam af. Dit wordt veenoxidatie genoemd. Door de veenoxidatie daalt de bodem en komt er CO₂ vrij. Daarmee draagt veenoxidatie bij aan opwarming van de aarde en klimaatverandering.

Wanneer er geen maatregelen worden genomen tegen de afbraak van het veen, daalt de bodem steeds verder. Die bodemdaling heeft veel gevolgen. Woningen, wegen en riolering verzakken. Natuurgebieden verdrogen omdat het grondwater wegstroomt naar de agrarische gebieden eromheen. Die komen immers steeds lager te liggen. Ook lopen de kosten van het waterbeheer op, omdat polderkaden langs boezemvaarten en meren vaker moeten worden opgehoogd.

Op de lange termijn zal door de bodemdaling de toestroom van grondwater naar het gebied toenemen. Het Friese veenweidegebied ligt namelijk als een soort 'badkuip', tussen het noordelijk zeekleigebied en het zandgebied in het zuidoosten. Doordat grondwater wegstroomt uit deze gebieden, ontstaat daar verzilting (kleigebied) en verdroging (zandgebied). Ook de veranderingen in het klimaat zijn van invloed op het veenweidegebied. Langere perioden van droogte of juist forse buien, vragen om aanpassingen in het waterbeheer.

ontwerp-Veenweideprogramma 2021 – 2030

Het uiteindelijke doel van het Veenweideprogramma is om in 2050 een blijvend evenwicht in het veenweidegebied te bereiken waarbij:

- veenafbraak, bodemdaling en CO₂-uitstoot nagenoeg gestopt zijn;
- de kwaliteit van landschap en natuur verbeterd is;
- landbouw zich heeft aangepast aan de veranderde omstandigheden;
- toerisme en recreatie zich verder hebben ontwikkeld.

In het ontwerp-Veenweideprogramma 2021 - 2030 staat de aanpak en maatregelen in de periode tot 2030. De komende tien jaar werken we aan vier doelen:

Verminderen negatieve effecten bodemdaling

Op dit moment daalt de bodem met gemiddeld 1 centimeter per jaar. Tot en met 2030 beperken we de bodemdaling met gemiddeld 0,2 centimeter per jaar. Ook verminderen we de negatieve effecten van bodemdaling.

Verminderen uitstoot broeikasgassen

Ieder jaar komt 4,7 megaton CO₂ vrij uit alle Nederlandse veenbodems. Zo'n 40 procent daarvan is afkomstig uit het Friese veenweidegebied. In het landelijk Klimaatakkoord is afgesproken dat Nederland de CO₂-uitstoot uit veen tot 2030 met 1,0 megaton vermindert. Dat betekent dat de uitstoot uit veen in Fryslân met 0,4 megaton moet worden teruggebracht.

Duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw

Het Friese veenweidegebied bestaat voor het grootste gedeelte uit landbouwgrond. In het gebied bevindt zich dan ook een vitale agrarische sector. Door veenafbraak en klimaatverandering veranderen de omstandigheden in het gebied. De landbouw zal zich daarom moeten aanpassen. Samen met agrariërs werken we aan een vorm van landbouw die past bij de nieuwe omstandigheden.

Een klimaatbestendig watersysteem

Het beperken van de gevolgen van klimaatverandering is voor het veenweidegebied extra urgent. Het veenweidegebied moet, ook als de bodem verder daalt, weersextremen kunnen opvangen. Denk aan veel neerslag of lange perioden van hitte en droogte. Maar een hoger sloot- en grondwaterpeil betekent dat er in de bodem minder ruimte is om bij hevige regenval het water te verwerken. Daarom willen we sloten verbreden, nieuwe sloten graven of waterbergingsgebieden aanleggen. Dat doen we in overleg met grondeigenaren en gebruikers.

Koppelen waar het kan

In het Friese veenweidegebied speelt meer dan alleen veenoxidatie. We willen waar mogelijk proberen meerdere doelen tegelijk te realiseren. Bijvoorbeeld een betere leefomgeving voor weidevogels, duurzame energieopwekking of het versterken van de leefbaarheid van het platteland.

Aanpak

De problemen in het veenweidegebied zijn complex. Alleen met onderzoek en proefprojecten komen we erachter wat het effect is van maatregelen. We kijken kritisch naar wat wel en wat niet werkt. Op basis daarvan passen we als het nodig is het beleid aan. Zo werken we steeds gericht naar onze doelen toe. Het Veenweideprogramma zet een duidelijke stip op de horizon en bepaalt de hoofdkeers die we varen. Maar de exacte route en het tempo; die zijn flexibel.

Vijf programmalijnen

Het Veenweideprogramma 2021 – 2030 bestaat uit vijf programmalijnen.

Waterbeheer en klimaatadaptatie

Om de bodemdaling en CO₂-uitstoot te verminderen, moeten we het veen vernatten. Dat kan alleen als de grondwaterstand in het veenweidegebied omhoog gaat. Daarom wordt het peilbeheer flexibeler. Daarbij kijken we onder andere naar de (gemeten) grondwaterstanden, het bodemvocht en de weersomstandigheden.

We streven naar een grondwaterstand van gemiddeld 40 centimeter onder het maaiveld. Dit geldt voor de gebieden met een veenpakket van meer dan 80 centimeter dik en een kleidek dat dunner is dan 40 centimeter. Dit is een gemiddeld streefpeil. Het daadwerkelijke peil van ieder gebied wordt bepaald door lokale omstandigheden, zoals het bodemtype en de ligging. Dit gaat in samenwerking met gebruikers en grondeigenaren. Ons uitgangspunt daarbij is ‘Hoger als het kan, lager als het moet’ (HAKLAM).

Voor de andere veengebieden besluiten we in 2026 over maatregelen. Het gaat dan om gebieden van kleigrond met veen in de ondergrond óf gebieden met een veenpakket dunner dan 80 centimeter. Als vanuit deze gebieden al eerder kansrijke initiatieven komen, dan zullen we deze ondersteunen.

It Nije Buorkjen

Bij de uitvoering van het Veenweideprogramma is de landbouw onmisbaar. Tegelijkertijd veranderen de omstandigheden in het veenweidegebied. De landbouw zal zich daaraan moeten aanpassen. We steunen de landbouw bij de aanpassingen. Samen zoeken we naar goede oplossingen die passen bij de natuurlijke omstandigheden in het gebied én een duurzaam toekomstperspectief hebben.

We stimuleren en faciliteren alternatieve en aanvullende verdienmodellen, zoals Valuta voor Veen. Als boeren het grondwaterpeil op hun percelen verhogen, vermindert de CO₂-uitstoot. Daarvoor kunnen ze CO₂-certificaten krijgen, die ze kunnen verkopen aan bedrijven, overheden en burgers die op vrijwillige basis hun CO₂-uitstoot willen voorkomen.

Als de peilverhoging grote gevolgen heeft voor de bedrijfsvoering, zoeken we samen naar manieren om die schade te vergoeden. Ook onderzoeken we de effecten van drainage- of infiltratietechnieken in het gebied. Tot slot stimuleren we duurzaam bodemgebruik. Daarmee houden we meer CO₂ vast zodat de uitstoot minder wordt.

Leefomgeving, natuur en biodiversiteit

Tussen de grondwaterstanden in natuurgebieden en agrarisch gebied zitten grote verschillen. Daardoor kunnen natuurgebieden verdrogen. We onderzoeken daarom of het mogelijk is om zogenaamde overgangszones te maken. Ook zoeken we naar mogelijkheden om onze doelen te verbinden aan andere, bestaande natuurprogramma's.

Tot ongeveer 1970 werden funderingen van woningen vaak gemaakt van houten palen. Als deze houten funderingen droog komen te liggen, kan dat leiden tot paalrot en schade aan een woning. We bevorderen kennis, informatie en adviezen over funderingen. Dat doen we onder meer met een subsidieregeling voor funderingsonderzoek. In hoogwatersloten rond woningen houden we het water zo hoog mogelijk. Zo voorkomen we zoveel mogelijk schade aan funderingen, archeologie en infrastructuur.

Uiterlijk in 2022 nemen we een besluit over eventuele aanvullende vormen van ondersteuning van woningen met funderingsschade. Ook besluiten we dan hoe de hoogwatercircuits in de toekomst gaan inrichten.

Aanpak samen met het gebied

In gebieden met een dik veenpakket liggen de meeste kansen om veen te behouden. In die gebieden ontwikkelen we samen met inwoners, boeren en natuurbeheerders een toekomstvisie en experimenteren we met maatregelen. Zo stellen we per gebied een eigen aanpak op. Immers: ieder gebied heeft zijn eigen bodemsamenstelling, waterhuishouding, inwonersaantal en -opbouw, manieren waarop er geld wordt verdiend, landschap, vorm(en) van landbouw, kansen en problemen. De komende tien jaar breiden we de gebiedsaanpak uit naar andere gebieden.

Onderzoek en monitoring

Om de beste oplossingen te kunnen ontwikkelen én toepassen, is veel kennis nodig. Daarom ontwikkelen we een systeem om de bodemdaling en CO₂-uitstoot te kunnen volgen. Ook doen we actief mee in het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling en in het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweide.

Kosten

De totale kosten van het Veenweideprogramma 2021 – 2030 zijn berekend op ruim 550 miljoen euro. Een deel van dit bedrag wordt gefinancierd door het Rijk, de provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân. Daarnaast zoeken we medefinanciering vanuit andere hoeken. Zo maken we afspraken met het Rijk over de financiering

van het Veenweideprogramma. Ook onderzoeken we de mogelijkheid van (Europese) subsidies en benaderen we investeerders.

De uitvoering van het Veenweideprogramma is afhankelijk van haalbaarheid, betaalbaarheid en realiseerbaarheid. Pas als er voldoende geld beschikbaar is voor de uitvoering van maatregelen, gaan we in een gebied aan de slag.

Denk mee over het Veenweideprogramma

Het ontwerp-Veenweideprogramma 2021-2030 is opgesteld door de provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân in nauw overleg met de veenweidegemeenten en vertegenwoordigers van landbouw, natuur en recreatie. Wat vindt u van het ontwerp-Veenweideprogramma 2021 – 2030?

Van 5 november tot en met 30 december 2020 kunt uw mening geven over het Veenweideprogramma. Ook kunt u suggesties doen voor aanpassingen of verbeteringen. Het complete Veenweideprogramma vindt u op de website www.veenweidefryslan.frl. Op deze website kunt u ook terecht voor uw zienswijze, vragen of reacties.

Besluitvorming

5 november t/m 30 december
Inspraakperiode via veenweidefryslan.frl

Begin maart

Gedeputeerde Staten, Dagelijks Bestuur Wetterskip en colleges van B&W bespreken het (aangepaste) Veenweideprogramma en de inspraaknota. Zij leggen het voor aan Provinciale Staten, Algemeen Bestuur Wetterskip Fryslân en de betrokken gemeenteraden

Half mei

Bespreking Veenweideprogramma en inspraaknota in commissies van Provinciale Staten, Algemeen Bestuur Wetterskip en gemeenteraden

Eind mei

Besluitvorming in algemeen besturen (Provincie, Wetterskip, gemeenteraden)

COLOFON

Uitgave:

Provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân, november 2020

Provincie Fryslân

Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN
Tweebaksmarkt 52
(058) 292 59 25
www.fryslan.frl
provincie@fryslan.frl

Wetterskip Fryslân

Fryslânplein 3
8914 BZ Leeuwarden
Postbus 36, 8900 AA
Leeuwarden
(058) 292 22 22
www.wetterskipfryslan.nl

Veenweideprogramma

www.veenweidefryslan.frl
veenweidevisie@fryslan.frl

Vormgeving & opmaak

GH+O communicatie & creatie, Leeuwarden

Fotografie

Daniël Hartog
Projectteam Veenweideprogramma